

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 126 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyunda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "EI-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Kopak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari.....	16
Qo'ng'iro'tboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
“Yashil” iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана.....	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
To'irov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalarini boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MUNOSABATLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH MEZONLARI VA OMILLARI

Z. Abdikarimova

Urganch davlat universiteti tayanch doktranti

S. Madaminov

Urganch davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Butun dunyoda infratuzilma bilan bog'liq masalalar, jumladan, yangi infratuzilmani barpo etish, mavjud infratuzilma obyektlarida boshqaruv samaradorligini oshirishda davlat-xususiy sheriklik munosabatlari tobora rivojlanib bormoqda. Bunda, eng muhim bosqich sheriklik munosabatlarini tashkillashtirish bosqichi hisoblanadi. Ushbu maqolada sheriklik munosabatlarining muvafaqqiyatli tashkillashtirishda davlat-xususiy sherikligining o'ziga xos jihatlari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: infratuzilma, loyiha, investitsiya, moliyalashtirish, xususiy sektor, ish o'rinlari.

Abstract: All over the world, public-private partnerships are increasingly developing in infrastructure-related issues, including the construction of new infrastructure and the improvement of management efficiency in existing infrastructure facilities. In this case, the most important stage is the stage of organizing partnership relations. This article examines the specific aspects of public-private partnership in the successful organization of partnership relations.

Key words: infrastructure, project, investment, financing, private sector, jobs.

Аннотация: Во всем мире государственно-частное партнерство все активнее развивается в вопросах, связанных с инфраструктурой, включая строительство новой инфраструктуры и повышение эффективности управления существующими инфраструктурными объектами. В данном случае важнейшим этапом является этап организации партнерских отношений. В данной статье рассматриваются специфические аспекты государственно-частного партнерства в успешной организации партнерских отношений.

Ключевые слова: инфраструктура, проект, инвестиции, финансирование, частный сектор, рабочие места.

KIRISH

Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda infratuzilma tizimini isloh qilish, shuningdek, yangi obyektlarni barpo etish va moliyalashtirishning yangi manbalarini izlab topishda davlat-xususiy sheriklik munosabatlari tobora rivojlanib, yangi mazmun kashf etmoqda ^[1]. O'z navbatida, bu munosabatlar dunyo miqyosida keng ko'lamdagi o'zgarishlarga sabab bo'lib, ko'plab mamlakatlarning taraqqiyot yo'lini ko'rsatib bermoqda. Davlat-xususiy sheriklik munosabatlari xususiy sektor tomonidan infratuzilmani qurish, loyihalash, boshqarish borasidagi uzoq muddatli kelishuv va ushbu kelishuvdan maqsad obyektning to'liq yoki muhim qismini moliyalashtirish uchun xususiy sektor kapitalidan foydalanishni nazarda tutadi ^[2]. Davlat-xususiy sheriklik munosabatlari o'zining ahamiyatini ko'rsatishi uchun ushbu munosabatlarni oqilona amalga oshirish asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi. Muvafaqqiyatli DXSH loyihalari oxir-oqibatda puxta o'ylangan tashkiliy mexanizm va istiqbolli siyosatning mahsuli deyish mumkin ^[3].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda va xorijda davlat-xususiy sheriklikning umumiy qabul qilingan ta'rifi mavjud emas. Bu umumiy maqsadlarga erishish borasida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikning keng ko'lamli ekanligi bilan izohlanadi. O'zbekistonda birinchi DXSHmodellari 2017-yildan keyin amalda qo'llanila boshlandi. Shu sababli ham DXSHmasalalariga bag'ishlangan tadqiqotlar soni nisbatan ozchilikni tashkil qiladi. Mahalliy mutaxassislardan G. Ismoilova davlat-xususiy sheriklikni innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solishning muhim vositasi sifatida e'tirof etadi, uning fikricha, davlat-xususiy sheriklik innovatsion ekotizim tashkil etuvchisi hisoblanadi (Ismoilova, 2022). Belorussiyalik mutaxassis S.A. Kasperovich davlat-xususiy sheriklikni ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishning muhim vositasi va moliyalashtirish manbai sifa-

tida e'tirof qiladi, u ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni ta'lim klasterlari, texnoparklar tashkil qilish orqali yo'lga qo'yishga alohida e'tibor qaratadi (Kasperovich, 2020).

Shuningdek, Kamilova (2020) davlat-xususiy sheriklikni innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishning rag'batlantiruvchisi ekanligini ta'kidlaydi, uning fikricha, davlat-xususiy sheriklik xususiy investitsiyalar oqimining kengayishiga, davlat zimmasiga yuklatilgan vazifalarning xususiy sektorga o'tkazilishi orqali budjet xarajatlarini maqbullashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini yo'lga qo'yish O'zbekistonda endi rivojlanayotganligini va bu borada ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirishni talab qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'rganish jarayonida mavzu bo'yicha statistik ma'lumotlar va nazariyalarni o'rganishda mantiqiy fikrlash, ilmiy kuzatish, tizimli yondashuv, statistik usullar qo'llanildi. Tahlil davomida O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining statistik ma'lumotlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Davlat-xususiy sherikchilik munosabatlari o'ta murakkab jarayon hisoblanib, bunda sheriklarning bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan intilishlarini birlashtirishga to'g'ri kelishi sababli boshqaruv jarayoni va munosabatlarning tashkiliy shaklini yaratishda ichki nomutanosibliklar va ziddiyatlarning vujudga kelishiga guvoh bo'lish mumkin.

Davlat va xususiy sherik tomonidan ushbu munosabatlarga dastlabki va keng qamrovli tayyorgarlik ko'rish davlat-xususiy sherikchilik munosabatlarini samarali tashkil qilishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayni ushbu bosqichda muvafaqqiyatli hamkorlikni ta'minlash maqsadidagi barcha vazifalar va majburiyatlar kelishib olinadi. Davlat-xususiy sheriklik munosabatlari yillar mobaynida mamlakatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlar natijasida tashkiliy mexanizmini o'zgartirib boradi [4]. Tayyorgarlik ko'rish o'z ichiga xususiy investitsiya imkoniyatlaridan kelib chiqqan holatda loyihani rivojlantirish rejasini yaratish va muntazam ravishda yangilab turushni qamrab oladi. Bunga qo'shimcha ravishda, davlat sherik sifatida qo'llab-quvvatlash borasidagi kafolat va rejadagi xususiylashtirilgan loyihalarga qiziqishni uyg'otish yuzasidan rivojlanish maqsadlari va resurslar imkoniyatini aniqlanishi kerak bo'ladi. Buning muhimligini shunda ko'rishimiz mumkinki, bu sheriklarga jamiyatda loyihani rivojlantirish imkoniyatlarining haqiqiy qamrovi qanday darajada ekanligini tushunib olishini yengillashtiradi [5]. Dastlabki bosqichda davlat o'zining institutsional imkoniyatlariga aniq baho berishi lozim bo'ladi. Bunda, sherikchilik munosabatlarini qo'llab-quvvatlovchi davlat tashkilotlarning mavjud bo'lishiga e'tibor qaratish kerak. Davlat sherik sifatida turli murakkabliklarga ega bo'lgan xususiy sherik bilan muzokaralar olib borish maqsadida yetarli tajribaga ega bo'lishi va hamkorlikni rivojlantirishga yordam berish maqsadida bir yoki bir nechta konsultantlarni (maslahatchilarni) saqlab turishi lozim.

Oldindan ko'zlangan maqsadlar dasturi davlat uchun imkoniyatlar, niyatlar va jamiyat uchun o'ta muhim bo'lgan maqsadlarni o'zida namoyon eta olishi kerak. Davlat (mahalliy hukumat) o'zining uzoq muddatli maqsadlarini, shuningdek, mabodo loyiha bo'yicha biror bir savollar vujudga kelib qoladigan holatda, ularni bartaraf qilishning yo'llarini ishlab chiqishi kerak. Og'zaki yoki yozma shaklda tasvirlangan butun rivojlanish strategiyasi davlat uchun ham xususiy sektor uchun ham loyiha dasturini tushunishni kafolatlashi kerak [6]. Keyingi bosqichda oldinga qo'yilgan maqsad qanday amalga oshirilishi va unda davlat sherigining maqsad qilib olingan loyihani tashkil etish va amalga oshirishga tayyorgarlik darajasi aniqlanadi.

Davlat sherik sifatida loyihani amalga oshirishni boshlashdan oldin quyidagilar bo'yicha masalarni hal qilib olishi kerak:

- yer bilan bog'liq masalalar;
- joyning atrof-muhit bilan bog'liq bo'lgan tahlili;
- bozor talabi va moliyaviy imkoniyatlar darajasi;
- investitsiya, rivojlanish va boshqaruv jarayonini tashkil etish masalasi;
- texnologik imkoniyatlar darajasi;

Konsultantlar jarayonni amalga oshirish davomida davlat uchun o'zlarining tavsiyalarini ishlab chiqadilar.

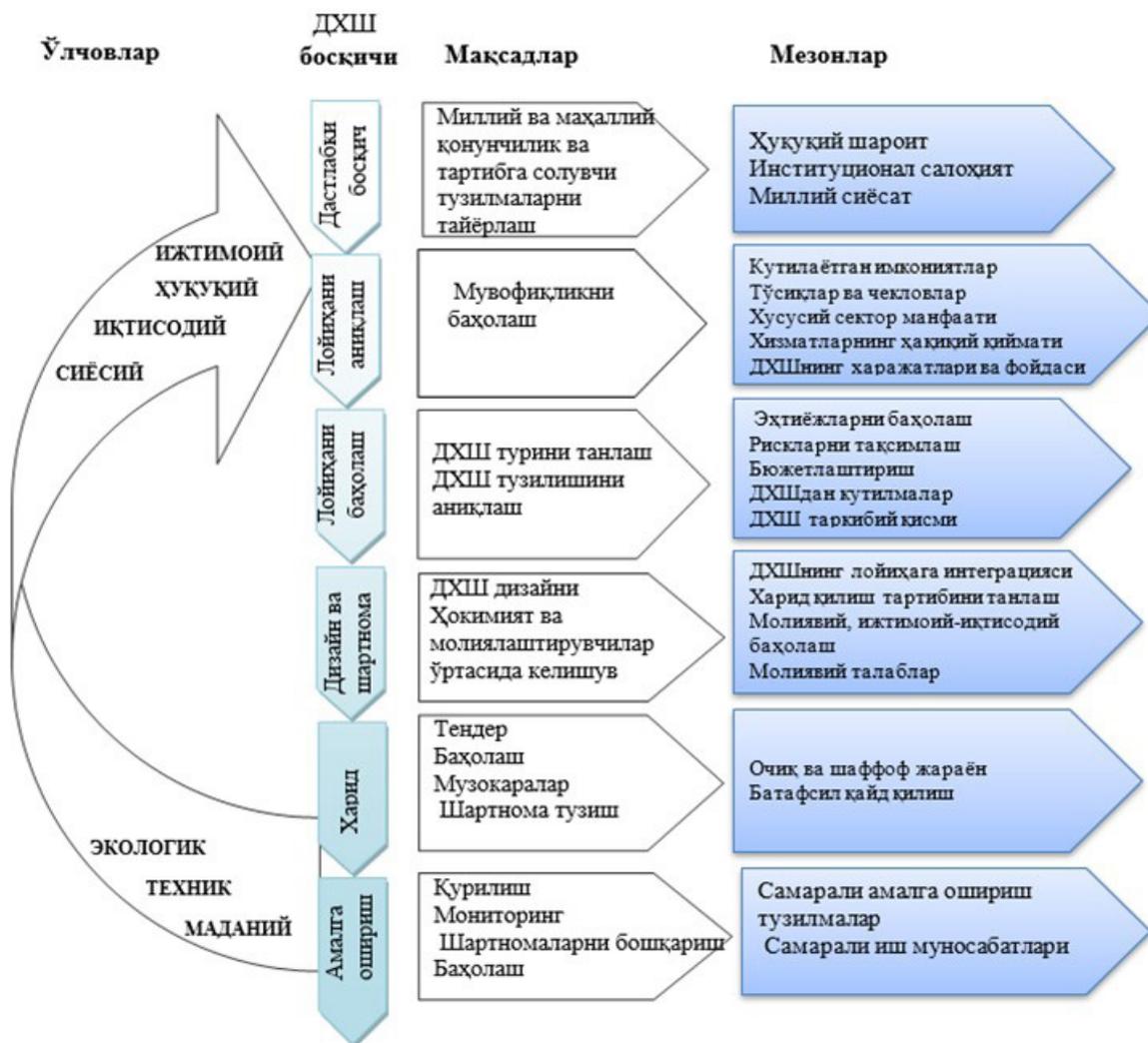
Keyingi muhim masala davlat jamg'armalarida taqchilligining oshib borishi sharoitida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanish, shuningdek bu borada barcha mavjud bo'lgan va jalb qilish mumkin bo'lgan mablag'lar yuzasidan chuqur mulohaza olib borish davlatning sherikchilik munosabatlaridagi muhim ishtiroklardan biri hisoblanadi. Bunda, davlat va notijorat tashkilotlarning mablag'lari, jumladan, grantlar, soliqlarni oshirish vositalari (amalga oshirish mumkin hollarda), mahalliy aylanma kredit jamg'armalaridan foydalanishga e'tibor qaratish lozim bo'ladi.

Xususiy sektorning ishtiroki masalalari. Avvalo, xususiy sherik munosabatlarga kirishishdan oldin shaffoflikni ta'minlashga tayyor bo'lishi lozim. Jarayonning ba'zi qismlari, ayniqsa, loyiha takliflari bo'yicha raqobat

davrida, ba'zi bir ma'lumotlarning oshkor etilmasligiga qaramasdan, xususiy sektor o'zi to'grisidagi ma'lumotlarni davlat tekshiruviga ochiq qilish uchun tayyor bo'lishi kerak. Ushbu asosiy tamoyilni tan olish barcha keyingi bosqichlardan oldin bo'lishi kerak. Bunday shaffoflik maqbul bo'lmasa loyihadan uzoqlashish kerak. Davlat aniq maqsadlar va loyihalarni belgilash davrida, xususiy sherik investorlarga davlat-xususiy sherikchilik munosabatlarining tabiatini tushuntirishi kerak. Davlat xususiy sherikni tayyorgarlik fazasida barcha muhim ma'lumotlar bilan ta'minlashi lozim. Xususiy sherik, shuningdek, loyihani amalga oshirish imkoniyatini aniqlashi va uni baholashi, loyihaning mavjudligini tekshiruvdan o'tkazishi kerak. Xususiy sektor loyiha va DXSHni amalga oshirish bo'yicha o'zining takliflarini ishlab chiqishi mumkin.

Umuman olganda, ushbu jarayonni quyidagicha tasvirlash mumkin(1-chizma):

1-chizma: Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini tashkillashtirish bosqichlari va omillari:

Manba: To'plangan ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Yuqoridagi chizmadan ko'rinib turganidek, davlat-xususiy sheriklik munosabatlarining tabiati juda murakkab hisoblanib, bunda ijtimoiy, huquqiy, iqtisodiy, siyosiy, ekologik, texnik va madaniy omillarni ham hisobga olish lozim bo'ladi. Shu bilan bir qatorda loyiha dastlabki bosqichdan amalga oshirishgacha bo'lgan davrda bir nechta murakkab bosqichlarni bosib o'tadi. Har bir bosqichda davlat-xususiy sheriklik loyahasini amalga oshirishning o'ziga hos maqsadlari va mezonlari mavjud.

Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini tashkillashtirishda ijtimoiy o'lchovlar. Mamlakat ichidagi ijtimoiy me'yorlar odamlarning hatti-harakatlarini sezilarli darajada o'zgartirishi mumkin va bu oxir oqibatda mamlakatda mavjud tizim va tuzilmalar faoliyatiga ma'lum bir darajada ta'sir ko'rsatadi. Davlat-xususiy sheriklik loyihalarning murakkab tabiati sabab, ayrim davlatlarda ushbu sheriklik munosabatlari xususiylashtirish tushunchasi bilan ayniylashtirilgan va jamiyat tomonidan osonlikcha qabul qilinmagan[7]. Ko'plab mamlakatlarda davlat-xususiy sheriklik munosabatlari tushunchasi yangi konsepsiya bo'lganligi bois odamlar xizmat ko'rsatish

sifati, to'lovlar, atrof-muxitga ta'siri, yangi ish o'rinlari bo'yicha ikkilanishlarga ega. Natijada bu sheriklik munosabatlarining ahamiyatini tushinib olishda ma'lum bir chalkashliklarni vujudga keltirishi mumkin.

Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini tashkillashtirishda xuquqiy o'lchovlar. Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini qo'llab-quvvatlovchi huquqiy va me'yoriy baza murakkab shuningdek uzoq muddatli kelishuvlarda loyihani muvofaqiyatli amalga oshirish, investitsiyalarni kengroq jalb qilish, transaksiya xarajatlarini kamaytirish, tartibga solish va nazoratni ta'minlash, shartnoma bo'yicha yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nizolarni hal qilishga ko'maklashadi. Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini tashkil qilishda huquqiy o'lchov qiyidagilardan iborat bo'lishi lozim.

- DXSH loyahasini amalga oshirishga imkon beradigan va uning ishlashini osonlashtiradigan qoidalar (masalan, DXSH kompaniyasini tashkil yetishning qonuniy huquqi, davlat aktivlari nodavlat shaxslarga berilishi mumkin bo'lgan shartlar).
- hukumatlarga tegishli hollarda moliyalashtirish imkonini beruvchi qoidalar (masalan, subsidiyalar berish yoki DXSH shartnomasining amal qilish muddati davomida davlat xarajatlari bo'yicha uzoq muddatli majburiyatlarni olish) [9].

Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini tashkillashtirishda iqtisodiy o'lchovlar. Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarining muvofaqiyati bevosita tomonlar maqsadlarining iqtisodiy jihatdan ro'yobga chiqishiga bog'liq. Shu sababdan sheriklik munosabatlari davlat va xususiy sektor o'rtasida ma'suliyat, xarajat, xavflar va rollarni adolatli taqsimlanishini inobatga olish lozim. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari shuningdek, tomonlar uchun iqtisodiy barqaror va jozibali bo'lishi kerak. Davlat budjetining holati, aholi soni, pul massasi va investitsiyalar yalpi ichki mahsulotdagi ulushi DXSH faoliyatining muhim omili hisoblanadi[9].

Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini tashkillashtirishda madaniy o'lchovlar. Bilamizki, davlat-xususiy sheriklik munosabatlari o'z ichiga hukumat, tadbirkorlik subektlari, turlicha kelib chiqishga ega jamoalarni olishi mumkin. Sheriklik munosabatlarida yana bir muhim jihat xususiy sektor jamoatchilik talablariga va davlat sektori tomonidan qo'yilgan shartlarga javob beradigan xizmat ko'rsatish uchun bir qator ijtimoiy muammolarni o'z zimmlariga olishlari kerak.

Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini tashkillashtirishda texnik o'lchovlar. Davlat-xususiy sheriklik munosabatlari yuqorida ta'kidlanilganidek uzoq muddatli kelishuv shakli hisoblanadi. Shu sababdan sheriklik jarayonida shartnoma shartlari va texnologiyalarning o'zgarib turishini inobatga olishi va shunga mos ravishda kerakli o'rinlarda shartnoma shartlarini shunga mos ravishda moslashuvchan bo'lishini taqazo etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qiladigan bo'lsak davlat-xusiy sheriklik munosabatlarini tashkillashtirish masalasi juda murakkab hisoblanib, u bir nechta bosqichlar va mezonlarni qamrab oladi. Sheriklik munosabatlarining muvofaqiyatli amalga oshirilishi bir nechta tamoyillarga asoslanadi. Umuman olganda ushbu jarayon o'ziga hos murakkabliklardan iborat bo'lib, sheriklik munosabatlarida qatnashayotgan tomonlar javobgarliklari va majburiyatlarini to'g'ri tushinib yetishi ko'zlangan maqsadga erishish yo'lini osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bing Li , Akintola Akintoye, Cliff Hardcastle. Conceptual framework for construction public private partnerships. https://www.arcom.ac.uk/-docs/proceedings/ar2000-229-240_Li_Akintoye_and_Hardcastle.pdf
2. Yescombe E.R., Farquharson E. Public-Private Partnerships for Infrastructure: Principals of Policy and Finance. 2nd Edition. Butterworth-Heinemann, 2018. ISBN: 978-0-08-100766-2.
3. Kalpana Gopalan. Public Private Partnerships: A Study of Organisational Design: Journal of Management & Entrepreneurship (JME) Vol 10 (2), 2016. · Jul 1, 2016
4. Miles, R.E., & Snow, C.C. (1992). Causes of Failure in Network Organizations. California Management Review, 34(4), 53-72.
5. Huanming Wang, Wei Xiong, Guangdong Wu & Dajian Zhu. Public-private partnership in Public Administration discipline: a literature review. Public Management Review. DOI: 10.1080/14719037.2017.1313445.
6. Public-Private Prtnership Handbook. Asian Development Bank. <https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/31484/public-private-partnership.pdf>
7. Gunnigan, L., Rajput, R., 2010. Comparison of Indian PPP Construction Industry and European PPP Construction Industry: Process, Thresholds and Implementation. Proceedings of CIB World Congress 2010, Salford.
8. I. Yitmen, İlknur Akıner, I. Tekce. Applicability Of Second Generation Public Private Partnership Projects (PPP) in Turkey: A Conceptual Framework. 2012. <https://www.semanticscholar.org/paper/APPLICABILITY-OF-SECOND-GENERATION-PUBLIC-PRIVATE-A-Yitmen-Ak%20ner/41cced407c0817ae39d5ae9a885e50acdf43fa5c>
9. Hakan Yurdakul, Rifat Kamaşak, Tülay Yazar Öztürk. Macroeconomic drivers of Public Private Partnership (PPP) projects in low income and developing countries: A panel data analysis. Borsa Istanbul Review. Volume 22, Issue 1, January 2022, Pages 37-46.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

